

Odziv strokovnih združenj s področja voda na predlog ZUOVE

Zakon o umeščanju naprav za proizvodnjo električne energije iz obnovljivih virov energije

Ministrstvo za infrastrukturo je 19. septembra letos v javno obravnavo poslalo predlog Zakona o umeščanju naprav za proizvodnjo električne energije iz obnovljivih virov energije (ZUOVE), ki je trenutno v medresorskem usklajevanju, s čimer želi na podlagi EU Direktive o spodbujanju uporabe energije iz obnovljivih virov ter v letu 2020 sprejetega Nacionalnega energetskega in podnebne načrta (NEPN) izpolniti zaveze pri doseganju nacionalnih ciljev OVE (vsaj 27 % delež OVE v končni porabi energije do leta 2030). Slovenija tako sledi evropskim uredbam in direktivam za spodbujanje rabe OVE in z novim zakonom najavlja spremembe v nacionalni okoljski zakonodaji. Ker je Evropska komisija pri vseh državah članicah ključne ovire zaznala ravno v dolgotrajnih in kompleksnih administrativnih postopkih umeščanja OVE v prostor, naj bi hitrejša odzivnost tudi pri vzpostavitvi vetrnih (VE) in sončnih elektrarn (SE) na območjih, kjer naj ne bi škodile okolju, omogočila hitrejšo doseganje podnebnih ciljev in zagotovila večjo neodvisnost.

Tako kot urbanisti, prostorski načrtovalci in krajinski arhitekti imamo tudi strokovna združenja s področja voda v zvezi s predlogom ZUOVE zadržke pri sprejemanju predlaganih zakonskih rešitev za umeščanje OVE v prostor, saj tako možnost ponujajo že obstoječi zakoni. Pri državnih posegih v prostor na osnovi ZUOVE je zato treba nedvoumno najprej opredeliti javno pomembne kriterije umeščanja v prostor, zagotoviti prednostna območja ter preprečiti degradacije prostora z majhnimi in razpršenimi kapacitetami, hkrati pa jih povezati z njihovim vplivom na krajino in vodna telesa.

ZUOVE predvideva hitrejše postopke umeščanja vetrnih in sončnih elektrarn v prostor

Novi ZUOVE naj bi torej v Sloveniji omogočil enostavnejše umeščanje SE za proizvodnjo električne energije v prostor tudi na vodnem in priobalnem zemljišču, in sicer predvidoma na močno preoblikovanih in na umetnih vodnih telesih, kot so akumulacije za hidroelektrarne (HE) in namakanje, umetni kanali, zgrajeni za HE, umetna jezera ter gramoznice. Strokovnjaki s področja voda pri vzpostavitvi SE opozarjamo tudi na predvideno poseganje na vodovarstvena območja (VVO), in sicer zaradi rahljanja pravil in omogočanja lažje gradnje (pod določenimi pogoji) teh naprav na območjih drugega (in tretjega) reda, kjer zaradi velikih tveganj za onesnaženje podzemne vode in posledično pitne vode prav tako veljajo strožji varstveni režimi. Prav zato sta 19. in 21. člen ZUOVE, ki predvidevata umeščanje OVE na vodne površine in na grajene obale vodnih teles, z vidika stroke s področja voda sporna. Poleg tega 13. člen ZUOVE, ki zagotavlja nižji prag za presojo vplivov na okolje, ministrstvu, pristojnemu za okolje, podnebje in energijo, omogoča nevarno pohiترitev upravnih postopkov.

ZUOVE pravno prevlada Zakon o vodah (ZV-1)

Predlog ZUOVE daje prednost energetskim pred drugimi javnimi koristmi, vključno z ohranjanjem narave in varstvom voda, saj predvideva tudi postavitev naprav na gozdnih območjih ter plavajočih SE na umetnih vodnih površinah (akumulacije ob HE) in VVO. Navedbe, da so pri plavajočih elektrarnah vplivi na okolje minimalni, so pavšalne in neutemeljene. Na eni strani ima blokada sončne svetlobe v vodna telesa pomemben vpliv na vodno favno in ekosisteme, tveganje za okolje pa predstavlja tudi nujnost čiščenja solarnih panelov na vodnih telesih z ustreznimi čistilnimi sredstvi, sicer je njihov izkoristek bistveno zmanjšan. Podobno je nesprejemljiva postavitev plavajočih panelov v jezerih v gramoznicah, ki so nastala zato, ker je prod tako globoko izkopan, da doseže gladino podzemne vode, ta pa je v rečnih nanosih zelo pomemben vir pitne vode.

Z novim ZUOVE bi v državi po bližnjici sprejeli specialni in interventni zakon, ki spreminja prostorsko načrtovanje in se zaradi urgentnosti izogiba predpisanim postopkom vzdržnega umeščanja vetrnih in sončnih naprav v prostor, pri tem pa v procese niso ustrezno vključene številne stroke, tudi vodarska, ki zahtevajo medsektorsko razpravo in usklajevanje na osnovi pripravljenih celovitih strateških načrtov na državni ravni.

Stališča strokovnih združenj s področja voda do predloga ZUOVE

Strokovna združenja ne nasprotujemo umeščanju SE na umetna vodna telesa, in se strinjamo, da morajo biti ta telesa in priobalna zemljišča taksativno naštetá v zakonu, kar seveda pomeni, da so vsa druga vodna telesa in priobalna zemljišča že vnaprej izključena iz tovrstne rabe. Nasprotujemo pa temu, da bi umeščanje SE urejali v posebnem zakonu, ker bi s tem načeli celovitost urejanja voda, kot je opredeljena v Zakonu o vodah (ZV-1). V luči javne koristi je zagotavljanje kakovostne pitne vode, javnega zdravja in varstva biodiverzitete enako pomembno kot doseganje deleža OVE v končni porabi energije.

Zato predlagamo, da se postopek umeščanja, obratovanja, vzdrževanja in razgradnje SE na umetnih vodnih telesih in njihovih priobalnih zemljiščih uredi v Zakonu o vodah. Tu se predvsem opiramo na 1. odstavek 48. člena ZV, ki pravi: »(1) Vodna infrastruktura se lahko uporablja tudi za druge namene, če to ni v nasprotju ali ne omejuje izvajanja dejavnosti, zaradi katere je bila zgrajena.« Vsekakor tudi ne moremo sprejeti apriorne predpostavke o zanemarljivih okoljskih vplivih, zato mora biti za vsako posebno napravo izvedena presoja vplivov na okolje, vključno s potrebnimi izravnalnimi ukrepi. Strinjamo se tudi s tem, da gre pri SE na umetnih vodnih telesih za posebno rabo, ne strinjamo pa se s predlogom, da bi tovrstno posebno rabo vode samo evidentirali, ne pa tudi vnesli v že obstoječa vodna dovoljenja oziroma v koncesijske pogodbe.

Neustrezno poseganje na vodovarstvena območja in podzemna voda

Strinjamo se, da se gradnja OVE naprav na najožjih VVO (VVO I) v celoti prepove (člen 21. predloga iz septembra 2022), podobno pa bi morale veljati tudi za ožje VVO (VVO II). Strinjamo se z gradnjo OVE naprav na širšem VVO (VVO III) ob upoštevanju ukrepov, ki jih predpisuje predlog zakona, čeprav so ukrepi za varovanje za ožje VVO v ZUOVE opisani manj natančno kot za širše VVO.

Preseneča nas, da je v predlogu zakona večkrat zapisano, da OVE naprave *»ne predstavljajo tveganja za onesnaženje vodnega telesa, saj ne vsebujejo onesnaževal«* ali pa *»praviloma ne prinašajo tveganja za vodne vire«*. Te trditve so preveč splošne in ne temeljijo na podatkih in ustreznih študijah, temveč le na predpostavkah. Hidrogeološka stroka opozarja, da imamo na voljo premalo podatkov, da bi se lahko ta trenutek tako eksplicitno opredelili do vpliva OVE naprav na vire pitne vode. Menimo, da bi se morali posegov na VVO lotevati z veliko večjo previdnostjo, kot to predvideva predlog zakona, predpostavke, na katerih temelji, pa bi morale biti ustrezno preverjene in utemeljene.

Da so prepovedi in omejitve na VVO smiselne in potrebne, ni treba poudarjati, saj ukrepi na VVO izhajajo iz zahtev zakonodaje, to je iz Zakona o vodah (ZV-1) in njemu podrejenega Pravilnika o kriterijih za določanje vodovarstvenih območij (Ur. l. RS 64/04 in kasnejše dopolnitve). Ukrepi na VVO se določajo s pomočjo skrbno pripravljenih strokovnih podlag, ki na eni strani izhajajo iz zakonodajnih zahtev, na drugi strani pa iz natančne strokovne presoje. Vsi ukrepi, ki jih predlaga stroka, so temeljito preiščeni in utemeljeni ter so rezultat sodelovanja z različnimi deležniki. Opozarjamo, da že določbe Uredbe o VVO za vodno telo vodonosnikov Ruš, Urbanskega platoja, Limbuške dobrave in Dravskega polja za objekte SE in VE v območju drugega reda niso bile usklajene s hidrogeološko stroko in so bile sprejete zgolj na podlagi politične odločitve ministra, pristojnega za okolje v 14. vladi RS.

Poudarjamo, da imamo danes na voljo premalo strokovno utemeljenih podatkov, na podlagi katerih bi lahko trdili, da OVE »ne predstavlja tveganja za onesnaženje vodnega telesa«. Pri presoji ne moremo izhajati le iz vprašanja temeljenja teh objektov, ki naj ne bi posegalo v območje podzemne vode, a gre tu tudi za obratovanje in vzdrževanje teh objektov, opredeliti pa bi se morali tudi do morebitnih nesreč (npr. padca vetrne turbine, ki vsebuje večjo količino mineralnih olj). Prav tako utemeljitev zakona celo navaja, da je na odlagališčih odpadkov pri fotovoltaičnih sistemih možna mobilizacija kadmija in svinca, kar še toliko bolj velja za območje VVO. Ne nazadnje je treba opozoriti tudi na vprašanje ojezerenih gramoznih jam, na katerih je po predlogu ZUOVE dopustna postavitev solarnih panelov, ki pa bi moralo biti skrbno preiščljeno in ne bi smelo biti dovoljeno v naprej.

Velik vpliv energetike na javni prostor in podrejeno varovanje okolja

Brez pravih analiz vplivov na okolje bo hitenje z gradnjo SE in VE za cilje razogličanja na vodnih in prepustnih rudniških kmetijskih in gozdnih površinah imelo velik vpliv na vode, prostor in proizvodnjo hrane, ekološko funkcijo gozda in na kakovost bivanja kot takega. Z gradnjo SE in VE na kmetijskih in gozdnih površinah bo nastalo veliko novih neprepustnih površin, iz katerih bo padavinska voda hitro odtekla. Posledično bo hitrejši in bolj koncentriran odtok padavin pomenil višje konice pretokov voda in plavin v potokih in rekah ter bo predstavljal večja tveganja poplav dolvodno od posegov. Ker bi te površine hkrati preprečile zadrževanje vode v tleh, bi se, paradoksalno, povečala tudi tveganja za suše. Predlog ZUOVE vplive SE in VE ocenjuje kot razmeroma majhne, kar je po našem mnenju zaradi kompleksnosti vplivov preveč posplošeno. Izbira teh površin bi morala biti pazljiva in domišljena tudi zaradi njihovega vpliva na vodni režim, potrebni bi bili tudi omilitveni ukrepi. Skrajševanje PVO postopkov pri nameščanju SE in VE ni nujno potrebno, saj bo proces pridobivanja mnenj in pogojev s strani upravljavcev voda, varstva kulturne dediščine in ohranjanja narave po pričakovanih enako dolg kot sedaj.

Podpisniki:

Slovensko društvo za zaščito voda, predsednica **dr. Marjetka Levstek**

Slovenski komite Mednarodnega združenja hidrogeologov, predsednik **prof. dr. Mihael Brenčič**

Društvo vodarjev Slovenije, predsednica **dr. Lidija Globevnik**

Globalno partnerstvo za vodo Slovenije, predsednica izr. **prof. dr. Barbara Čenčur Curk**

V Ljubljani, 23. decembra 2022

